grooten. Een prijsverlaging van 5 cent lijkt onder deze omstandigheden al groot. Nemen wij aan, dat zijn afzet daardoor vermeerdert tot 450.000 eenheden, dan berekent hij zijn kostprijs op 63 cent en verliest nog meer. Niet veronderstellend, dat de momenteele kostprijs veel lager ligt, zal hij geen verdere prijsverlagingen overwegen.

Maar stel, dat hij juist calculeert, dat hij een kostprijs van 36 cent vindt en zijn product voor 45 gaat aanbieden. Zoo'n lage verkoopprijs bezorgt hem wellicht een afzet van een millioen, zijn normale productie. Hij constateert thans een winst op zijn productie van 9 cent per eenheid. van *f* 90.000 totaal, vindt echter voor zijn afschrijving op de winst- en verlies-rekening eenzelfde bedrag ongedekt en heeft dus zonder verlies gewerkt. Bovendien is hij in running voor de toekomst.

Ik geef toe, het voorbeeld is geheel willekeurig, maar het bewijst, dat aanbieding tegen een zeer lagen prijs voordeeliger kan zijn dan kleine afzet tegen hoogen prijs, een vanouds bekende waarheid. Echter verhindert de retrospectieve calculatie, zulk een zeer lagen prijs te vinden. En waar vrijwel alle producenten in menigen bedrijfstak in dezelfde omstandigheden verkeeren, alle met te groote en te dure installaties werken, neemt geen van hen het initiatief tot zulk een gedurfde prijsverlaging.

Maar, zal men zeggen, de nieuwe producent, die met een schoone lei begint, moet toch den lageren kostprijs vinden en dientengevolge het prijsniveau omlaagdrukken. Zeer zeker, als die nieuwe producent er was. Maar de ongunstige bedrijfsresultaten der oude producenten, wier exploitatierekeningen door afschrijving van meerkosten worden gedrukt, houden nieuwe oprichtingen tegen. Al durfde een ondernemer het aan, de kapitalisten zouden waarschijnlijk hun beurzen gesloten houden.

Ook de ondernemer in een land met zwakke valuta, die de waardevermindering zijner installaties door het inflatiegordijn bedekt ziet, kan prijsdrukkend en saneerend werken. Zulks is ook veelal geschied in die bedrijfstakken, die directe buitenlandsche concurrentie ondervinden. In dergelijke bedrijven is dan ook de duurte aanmerkelijk getemperd. Maar juist in de bedrijven van plaatselijk karakter, die niet door vreemde concurrentie worden beïnvloed, de winkelbedrijven, de finale veredelingsbedrijven, in het algemeen in al die vele veelsoortige bedrijven, die tot den middenstand zijn te rekenen, houdt de duurte aan. Tal van grondstofprijzen zijn al tot om en nabij het peil van vóór den oorlog teruggezakt, de halffabrikaten en productiemiddelen zijn wel wat duurder dan tien jaar geleden, maar niet zoo schrikbarend, de eindproducten echter, de voor consumptie gereede artikelen, kosten nog steeds enorme bedragen in verhouding tot vroeger. Het kan zijn, dat hier grove winsten voor den middenstand tusschen geschoven zijn. Maar tal van middenstanders klagen over malaise, hebben moeite het hoofd boven water te houden. Dat heeft het gebeurde met de Hanzebanken wel aangetoond.

Kan de onzuivere calculatie, de beziging van een empirisch opslagpercentage uit een vorig conjunctuurtijdperk niet mede als een oorzaak van deze aanhoudende duurte worden aangezien? Juist in de middenstandsbedrijven met hun verscheidenheid van producten en de vaak geringe belangstelling hunner leiders voor bedrijfseconomische vraagstukkken is zulk een onzuivere calculatie waarschijnlijk.

Zonder twijfel zal ook hier de kwaal zelf de krachten te harer bestrijding opwekken. Wanneer ondernemingen aan den door de duurte veroorzaakten geringen afzet te gronde gaan, worden haar bedrijven vaak door anderen overgenomen. Bij die overneming wordt voor de vermogensbestanddeelen niet meer betaald dan de bedrijfswaarde, op basis van heden en toekomst geschat, los van den indertijd ervoor besteden prijs. Ook bij zuiver retrospectieve calculatie baseert de nieuwe zaak haar kostprijsberekening op de huidige waarde der installatie en vindt zij een lageren kostprijs dan haar oudere concurrenten. Eveneens de onderneming, die door te geringe bedrijfsdrukte wel niet te gronde ging, maar toch vastliep en tot financieele reorganisatie moest overgaan: het oud-zeer wordt hier veelal verwijderd, de boekwaarde der installatie wordt tot de tegenwoordige bedrijfswaarde afgeschreven en ook bij materieel monistische berekening wordt de calculatie op prijzen van heden gebaseerd. De ongelukkige ondernemingen, die zulk een reorganisatie hebben moeten ondergaan, krijgen juist daardoor de kans, in den verderen strijd hun gaaf gebleven concurrenten voor te komen.

Maar ook die gaaf gebleven concurrenten kunnen zich voor dien strijd beter toerusten. Ware het niet irrationeel, indien de kostprijsberekening beïnvloed werd door de vraag, of men de crisis al dan niet zonder ongelukken is doorgekomen? Ook hij, die volkomen in evenwicht is gebleven, die niet door oorzaken van buitenaf verplicht is, de te hooge installatieprijzen af teschrijven, ook hij kan van het productievermogen zijner installatie niet die opbrengst krijgen, welke hij zich bij aankoop in de hausseperiode had voorgesteld. Meer dan wat hij er nu van kan trekken, offert hij niet op aan de vervaardiging van het product, waarbij die installatie wordt gebruikt; meer dan dat valt er dus niet in de kostprijsberekening op te nemen. Of hij, evenals zijn gereorganiseerde concurrent, de balanswaarde zijner installatie tot op de huidige bedrijfswaarde moet afschrijven, is een vraag, welker beantwoording niet binnen het bestek dezer verhandeling valt. Maar ook afgezien van deze vraag, ook als de afschrijving eenvoudig op den ouden voet voortgaat, de installatie dus voor een hoogen prijs op de balans blijft voorkomen, de winst- en verliesrekening jaarlijks met een hooge afschrijving wordt belast, dient in de kostprijsberekening de tegenwoordige waarde van het verbruikte productievermogen te worden opgenomen. De ondernemer geve zich er rekenschap van, dat gedane zaken geen keer nemen; hij zie niet steeds terug naar de hooge prijzen, die hij indertijd heeft betaald, hij verwachte niet, dat zijn afnemers hem die hooge prijzen zullen vergoeden. Doet hij dat toch, dan loopt hij groote kans, dat de duur gekochte installatie hem al zeer geringe opbrengst zal leveren, doordat zijn dure product bijna geen afzet vindt. Inplaats van achteruit te zien, wende hij den blik naar voren, zette hij zijn duurgekochte, maar ook moderne installatie in volle werking, trachtend „to make the best of it''. In die Amerikaansche leuze toch ligt het economisch kostenbegrip opgesloten: overwegen, op welke wijze de hoogste opbrengst ervan is te verkrijgen, als kosten te beschouwen wat het uiterlijk op andere wijze zou kunnen opleveren, onafhankelijk van wat er jaren geleden voor werd betaald.

Een schoone taak is voor den accountant weggelegd, om in dien geest de kostprijsberekening van menige onderneming te zuiveren van de oneffenheden van het verleden. Niet alleen kan hij daardoor menig cliënt in zijn concurrentiestrijd krachtig bijstaan, zijn werkzaamheid kan tevens een sociaal effect teweegbrengen: tempering der duurte.

VOORBEHOUD

Wij hebben ons in het Maartnummer de vraag gesteld in hoever een accountant zich kan uiten over de juistheid eener balans, winstrekening, boekhouding enz. in al die gevallen, waarin hij daaromtrent niet die zekerheid heeft verkregen, welke hij noodig acht om zonder meer te kunnen verklaren, dat het bedoelde stuk juist is.

Welke zekerheid daartoe noodig is en hoe hij tot die zekerheid kan komen, willen we daarbij in het midden laten.

Er kan nu zijn een tekort aan zekerheid als gevolg van:

A. dat men een deel der contrôle niet heeft verricht, omdat
   1. dit in 't algemeen bij een soortgelijke onderneming onmogelijk is,
   2. speciale omstandigheden dit onmogelijk maakten,
   3. de noodige bescheiden ontbraken,
   4. de opdracht beperkt was,
      a. ter besparing van onnoodig geacht werk (en kosten)
      b. om een ander met dit deel der contrôle te belasten

B. dat men bij de contrôle gestuit is op het ontbreken van voldoende gegevens.

C. Bovendien kan men geconstateerd hebben, dat de stukken niet juist zijn als gevolg van:
   1. meeningsverschil omtrent principieele punten,
   2. onjuiste cijfers,
   3. onvoldoende of misleidende omschrijving of opstelling.

De vraag is nu: is het in al die gevallen mogelijk omtrent datgene, waarvan men de juistheid wel gecontroleerd heeft eene verklaring af te leggen.

We willen daarbij op den voorgrond stellen, dat we iedere uiting omtrent de juistheid van administratieve stukken een accountantsverklaring zouden willen noemen, onverschilig of die direct onder het stuk zelf gesteld wordt of los daarvan; onverschillig of daaraan al dan niet andere mededeelingen zijn toegevoegd, waardoor deze uiting het karakter kan krijgen van een brief of van een rapport; onverschillig ook of de uiting schriftelijk, mondeling of misschien zelfs door gebaren geschiedt. Welke vorm der verklaring voor publicatie de meest gewenschte is lijkt ons een kwestie, die het best in overleg met de opdrachtgevers geregeld kan worden, mits men maar blijft binnen de grenzen van het reglement en moreel geoorloofde. Wij meenen zelfs, dat de bespreking door een accountant van administratieve stukken of de mededeeling, dat hij ze gecontroleerd heeft als regel eene stilzwijgende verklaring inhoudt, voorzoover het tegendeel niet vermeld wordt of zeer uitdrukkelijk uit de omstandigheden blijkt.

Het antwoord op de bovengestelde vraag moet nu o.i. luiden, dat er theoretisch in geen der bovenvermelde gevallen bezwaar tegen is, dat de accountant eene verklaring in de verschillende genoemde vormen aflegt, doch dat dit de verplichting meebrengt — al zou die de verklaring misschien soms praktisch onbestaanbaar maken — op duidelijke onomwonden wijze in die verklaring te doen uitkomen, dat de gevallen A, B. of C zich hebben voorgedaan. Eene absolute weigering om eenige verklaring af te leggen zal den accountant soms in strijd brengen met zijn overeenkomst. Een onware of misleidende verklaring kan niemand hem afdwingen.

Van een duidelijke, onomwonden mededeeling zouden we in geval C alleen spreken, wanneer met zooveel woorden gezegd wordt, dat en in hoever men het met hetgeen er staat niet eens is. De motiveering daarvan kan al of niet worden toegevoegd, doch is geen vereischte.

Eene verklaring onder verwijzing naar een ander stuk of onder het voorbehoud gemaakt in een ander stuk, komt ons in die gevallen ontoelaatbaar voor, daar niemand bij het lezen van dat voorbehoud vermoedt, dat in dat andere stuk onjuistheden gesignaleerd worden.

Dat deze opvatting kan leiden tot eene verklaring, die minder geschikt is voor publicatie is eene kwestie, waarvan we ons in dat geval weinig kunnen aantrekken. Het is echter ook mogelijk, dat onze opdrachtgever zich sterk voelt in zijne argumenten, dat de stukken wel juist zijn (vooral in geval C 1) of dat de verklaring als verduidelijking der balans haar dienst kan doen (in geval C 3).

In alle gevallen samengevat onder A & B moet de accountant zich o.i. in de eerste plaats afvragen of hij, niettegenstaande de onvolledige contrôle, in gemoede overtuigd is, dat de stukken in hun geheel juist zijn.

Wij zien reeds de bezwaren rijzen tegen deze „overtuiging in gemoede" als tegenstelling der „overtuiging op goede gronden" zooals het bijv. in het R.v.A. van het N.I. v.A. heet.

Toch gelooven wij, dat beide begrippen naast elkaar bestaanbaar zijn. Ieder zakenman, dus zeker een accountant, kan zich ook zonder volledige contrôle een indruk vormen of bepaalde cijfers met de noodige zorg en goede trouw zijn vastgesteld. Een dergelijk zich op de hoogte stellen mag o.i. in geen enkel geval achterwege blijven ten opzichte der posten, waarvan, om welke reden ook, volledige contrôle niet plaats vindt.

Het spreekt vanzelf, dat we aan een dergelijk onderzoek geen enkele positieve beteekenis toekennen, het volstrekt niet in onze verklaring zullen opnemen of te dien opzichte eenige verantwoordelijkheid willen dragen. Het heeft echter die negatieve beteekenis, dat wanneer wij er niet in kunnen slagen ons in dezen zin van de juistheid te overtuigen, of sterker nog, indien we daarbij onjuistheid constateeren, dat we dan ook niet een balans zullen goedkeuren onder het voorbehoud, dat we dat onderdeel niet hebben gecontroleerd.

Geheel uit de booze lijkt ons, dat een accountant, die, door welke toevallige omstandigheden ook, weet of slechts het vermoeden heeft, dat een bepaalde post niet juist is, het voorbehoud maakt, dat hij die niet heeft kunnen controleeren.

In dat geval moet hij eischen in de gelegenheid gesteld te worden zich over de juistheid dier posten uit te spreken of anders — zoo men er op staat, dat hij eene verklaring afgeeft, wat men in zoo'n geval niet licht zal doen — daarin zeggen, wat hij van dezen post weet of vermoedt.

In die gevallen echter, dat de accountant in gemoede overtuigd is van de juistheid der stukken, doch zich daarvan om een der redenen onder A of B genoemd „als accountant" niet volledig heeft kunnen overtuigen, zal hij eene verklaring kunnen afgeven, waarin hij alle punten vermeldt, waaromtrent hij geen zekerheid verkregen heeft, alsmede de oorzaak, waardoor dit het geval is.

Men versta ons goed: de accountant kan o.i. evenmin volstaan met eene opsomming van de werkzaamheden, die hij niet, als met één van de werkzaamheden, die hij wel verricht heeft. Wat de accountant al of niet doet, laat het publiek koud, het gaat erom, waarvoor hij al of niet instaat, m.a.w. de consequenties, welke z.i. verbonden zijn aan de onvolledigheid der contrôle.

Wij kunnen het niet eens zijn met de meening, dat de accountant zich in zijn private taak wel eene beperking der opdracht kan laten welgevallen, in zijn publieke taak niet.

Als hij slechts zorg draagt, dat zijne verklaring aansluit op hetgeen hij geconstateerd heeft, zal daaruit vanzelf volgen in hoever deze voor publicatie kan dienen.

Onder publicatie zouden we in dit verband willen verstaan iedere bekendmaking der verklaring aan een ander dan aan den opdrachtgever.

Wij meenen, dat uit de opdracht voortvloeit hoe gecontroleerd moet worden, uit de contrôle wat verklaard kan worden en uit de verklaring of deze voor publicatie geschikt is. Dat men in de praktijk dikwijls redeneert „hoe moet de opdracht zijn, opdat de contrôle zoo wordt uitgevoerd, dat eene verklaring wordt afgegeven, die gepubliceerd kan worden?" maakt deze causaliteiten niet anders.

Dat iemand, die zichzelf respecteert geen werk zal doen, waarvan hijzelf het nutteloze of ondoeltreffende inziet, spreekt vanzelf. Volgens den Heer *Dijker* zouden wij zelfs belachelijke verklaringen geoorloofd vinden. Wij kunnen niet vinden, dit geschreven te hebben en meenen, dat in ieder geval onderzocht zou moeten worden of die belachelijkheid niet in strijd is met de waardigheid van het beroep. Het is dus te verwachten, dat

men bij ontvangst van een opdracht, waarvan men als uiteindelijk gevolg eene verklaring ziet, die de opdrachtgever niet zal willen publiceeren, daarover zal spreken en neiging zal gevoelen de opdracht te weigeren. Dat is echter geheel iets anders dan dat men in verzuim zou zijn, indien men eene beperkte opdracht aanvaardde. Het is toch ook mogelijk, dat de opdrachtgever, de verklaring, zooals die afgegeven kan worden wel wil publiceeren en dan is er van ons standpunt niets tegen.

De vraag is nu in welken vorm deze verklaring afgegeven kan worden. O.i. in tweeërlei vorm: a. door opsomming der posten, waaromtrent geen zekerheid verkregen is, met vermelding in hoever die zekerheid niet verkregen is en waarom; of b. door bloote opsomming dezer posten onder verwijzing naar onze volledige verklaring, waarin het voorbehoud nader omschreven is.

Wij zouden in dat geval bijvoorbeeld een balans willen onderteekenen:

Goedgekeurd onder voorbehoud gemaakt in mijn rapport d.d. 7 Aug. betreffende den post „effecten".

In het rapport van 7 Aug. zal dan staan wie de effecten heeft opgenomen en in hoever wij daardoor de verantwoordelijkheid voor de balans niet kunnen dragen.

In dat rapport mag in dat geval niet staan, dat wij bij onze inventarisatie stukken gemist hebben; in dat rapport mag evenmin de verantwoordelijkheid geschoven worden op iemand van wien wij weten, dat hij ze niet heeft opgenomen of wien wij daartoe te eenen male ongeschikt achten.

Indien wij nu bovenstaande conclusies zouden moeten redigeeren tot voorschriften, dan zouden die luiden als volgt:

De accountant die (een) administratief verantwoordingsstuk (ken) onderteekent, of mededeelingen doet, waaruit valt af te leiden, dat hij die (dat) stuk(ken) gecontroleerd heeft, wordt geacht dit (deze) bij contrôle accoord bevonden te hebben voorzoover hij niet duidelijk het tegendeel daarbij vermeldt.

Indien hij bevonden heeft, dat het (de) bedoelde stuk(ken) geheel is gedeeltelijk onjuist is, is hij verplicht deze onjuistheden mede te deelen.

Indien hij de contrôle slechts gedeeltelijk heeft verricht is hij verplicht mede te deelen, in hoever hij voor de juistheid niet kan instaan. In het laatste geval kan hij volstaan met de vermelding voor welke posten hij niet of niet volledig kan instaan, indien daarbij wordt verwezen naar een stuk, waar in het desbetreffende voorbehoud volledig is opgenomen.

Een voorbehoud als bedoeld in de vorige alinea is niet geoorloofd, indien de accountant weet of het vermoeden heeft, dat de posten, waarop dit voorbehoud betrekking heeft, niet juist zijn.

Tot zoo ver hebben we het geheele vraagstuk behandeld los van eenige bestaande reglementeering. Tenslotte zou het van belang kunnen zijn onze conclusies eens te toetsen aan de bepalingen van het R.v.A. van het N.I. v.A.

Art. 2 is zoo ruim gesteld, dat men met wat goeden wil er alles in kan lezen, zooals hierboven aangegeven.

Men kan echter even goed beweren, dat juist niet deze maar geheel andere inlichtingen noodig zijn om een juist denkbeeld van de uitkomst der contrôle te geven.

Nadere regels geeft art. 6. Dit heeft echter o.i. drie gebreken.

1°. slaat het alleen op de onderteekening van een stuk en niet op eene op andere wijze gedane mededeeling, dat men een stuk gecontroleerd heeft. Het wil ons voorkomen, dat deze bloote vermelding bij iederen lezer den indruk wekt, dat men alles accoord bevonden heeft en in zoover met onderteekening gelijkgesteld moet worden en dat dan ook voor een eventueel voorbehoud dezelfde regels moeten gelden.

2°. laat art. 6 in het midden in welke gevallen een voorbehoud mogelijk is: waaruit zou zijn af te leiden in alle gevallen, n.l. zoowel wanneer men het stuk als niet geheel juist of zelfs geheel niet juist beschouwt, alsook wanneer men het niet geheel gecontroleerd heeft.

Het lijkt ons een dringende eisch deze twee geheel verschillende gevallen afzonderlijk te behandelen.

3°. kan elk voorbehoud als boven vermeld vervangen worden door eene verwijzing onder gebruikmaking der voorgeschreven clausule. Voor de gevallen waarin onjuistheid geconstateerd is, lijkt ons deze formule misleidend, voor die waarin onvolledig gecontroleerd is, zegt de conclusie te weinig. Er kan o.i. niets tegen zijn enkele woorden meer te gebruiken om aan te duiden, waarop het voorbehoud betrekking heeft. Een voorschrift daartoe kan o.i. in de praktijk alleen op verzet stuiten bij clienten, die au fond eene misleidende bedoeling hebben.

JAMES POLAK

ACCOUNTANTS IN DIENST VAN GEMEENTEN

Mijn artikel onder bovenstaanden titel in het 1e nummer van ons Maandblad heeft den heer *J. Meyer Azn.*, — Directeur van het Centraal-bureau voor Verificatie en Financiëele Adviezen der Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten te 's-Gravenhage — aanleiding gegeven in zijn beschouwingen over „Accountancy en Bedrijfseconomie" in het Maandblad „De Gemeente-Financiën" (Februari 1924 en v.v.) daarop critiek uit te oefenen.

In 't kort komt die critiek neer op het volgende:

De ervaring van den heer *Meyer* is, dat Gemeentebesturen in den regel *wel* een goede keuze kunnen doen (in zake het benoemen van gemeente-accountants) en zich niet laten leiden door overwegingen als door mij bedoeld. Maar, zegt de heer *Meyer*, de keuze dient niet te geschieden uit de accountantsvereenigingen, wier leden niet voor gemeente-accountant zijn opgeleid, doch uit hen, wier ervaring en kennis genoegzaam waarborgen bieden, dat zij de taak van gemeente-accountant behoorlijk kunnen vervullen.

Mijn bovengenoemd artikel behandelde twee punten n.l.:

A. De accountants in gemeentelijken accountantsdienst moeten ervaren vaklieden zijn.

B. De taak van den gemeentelijken accountantsdienst moet worden beperkt tot:
   1e. De administratieve contrôle der gemeente-bedrijven.
   2e. De contrôle der andere bureaux, voor zoover ze daarvoor in aanmerking komen.
   3e. Andere geregeld voorkomende contrôles (als b.v. die der exploitatierekeningen van bijzondere scholen, voor zoover de gemeente de kosten aan deze scholen moet vergoeden).

Voorts betoogde ik:

„Om evenwel den accountantsdienst — zooals die nu in „de meeste gemeenten wordt aangetroffen — te belasten „met de contrôle van andere lichamen (en vooral van han„delszaken) dan gemeente-instellingen, met z.g. „audits", „met het geven van advies op financiëel- of administratief „gebied en dergelijke niet geregeld voorkomende werkzaam„heden, is naar mijne meening volstrekt onjuist. Al deze „opdrachten moeten uitsluitend worden toevertrouwd aan „in elk opzicht ervaren vakmannen, aan accountants, die „geheel onafhankelijk denken en optreden en aan wier ad„viezen — waarvan vaak zoo heel veel afhangt — men ge„noegzame waarde mag toekennen.

„De gemeente-accountant voldoet in 't algemeen niet „aan deze eischen, ook al omdat hij zich meer speciaal op „gemeente-administratie toelegt en niet voldoende contact